

Mánáid loaktin – ollesolbmuid ovddasvástáduš

EASTADANBARGU
GIVSSIDEAMI VUOSTÁ
ÁLGÁ MÁNÁIDGÁRDDIS

Ovdasánit

Measta buot mánát Norggas leat mánáidgárddis ovdal go álget skuvlii, ja olu smávva-mánát leat masá beivviid dinguin geat doppe bargabehtet. Dii huksebehtet oktavuodaid mánáide ja bargabehtet dehálaš

barggu juohke máná eallimis. Dii lehpet guovddáš fuollaolbmot mánáide geat ohppet stoagadettiin ja stohket oahpadettiin. Ovttas dinguin sii galget vásihit oadjebas fuolahan- ja oahppanberrasas mii seammás hástala sin ovdánit ja guorahallat máilmmi.

Ovttasdoaimman eará olbmuiguin mearrida máná ovdáneami ja oahppama. Mánáidgárddis galget mánát oážžut valjit vejolašvuodaid searastallat ja ovdánahttit iežaset ovttas earáiguin oadjebas birrasis. Dán bagadusa fáddán lea mo dii bargit sáhttibehtet doarjut mánáid sosiála ovdáneami ja bargat hukset buori psykososiála birrasa mii eastada givssideami ja loavkašuhhtiid. Sávan gihppaga leat ávkin ja addit inspirašuvnna árgabeaivvis. Mus lea hui stuorra jáhkku dasa ahte gelbbolaš bargit mat ovttas barget ulbmillaččat ja systemáhtalaččat, sáhttet addit mánáide oadjebas, buori ja somás mánnávuoda mánáidgárddi searvevuodas.

Sávan didjiide lihku dájna bargguin mii lea okta mánáidgárddiid váldobargguin.

Dag Thomas Gisholt
Direktevra

Sisdoallu

1. Bagadusa sisdoallu ja áigumuš
2. Bargiid bargu oččodit buori psykososiála birrasa
3. Mánáid oktavuodát ja ovttasdoaiman
4. Ustitvuhta
5. Sosiála gelbbolašvuhta
6. Gulahallan- ja giellabargu
7. Mánáid ovttasdoaiman stoagadettiin
8. Mánáidgárddi ja ruovttu ovttasbargu
9. Bargiid ovttasbargu oččodit buori mánáidgárdebirrasa
10. Gáldolistu

1. Bagadusa sisdoallu ja áigumuš

Mánáidgárddi sisdoalu ja bargguid rámmaplána mielde galgá mánáidgárddi fállat mánáide fuolahan- ja oahppanbirrassa mii lea mánnái buoremussan. Fuolla mánáidgárddis sisttisdoallá sihke bargiid ja mánáid oktavuodaid ja mánáid fuola guhtet guoibmáseaset. Addit mánáide vejolašvuoda váldit vuostá ja addit fuola lea vuodđun ovdánahttit sosiála gelbbolašvuoda ja lea dehálaš oassi agibeavvi oahppamis.

Rámmaplánas čuožžu ahte mánáidgárddis *«lea servodatdoaimma, ja galgá juo árradásis eastadit vealaheami ja givssideami»* ja viidáseappot ahte *«sosiála gelbbolašvuoda lea áibbas dehálaš heajos meanuid eastadeamis, nugo mat vealaheami ja givssideami»*. Mánáidgárddis galget mánát leat oassin oadjebas searvevuodas. Dáppe galget vásihit ovttasdoaimma earáiguin ja ovdánahttit sosiála gelbbolašvuoda. Bagadusa sisdoallu lea vuostazettiin dan barggu birra mo oččodit buori psykososiála birrassa gos mánát sáhttet ovdánit oadjebas birrasis mas leat hástalusat lea heivehuvvon ovttaskasmánái. Mánnašeapmi mo ollesolbmot dorjot mánáid go leat mánáidgárdeárgabeavvis, huksejit oktavuodaid guhtet guoibmáseaset, doibmet ovttas, stohket ja ožžot ustibiid, lea dehálaš.

Váhnemat dadjet obalohkái iežaset duhtavažžan fálladakkii maid sin mánát ožžot mánáidgárddis. Muhto go mánáidgárdemánáin jearrá mo sis lea, de vástidit soapmásat ahte eai loavtte, dahje ahte hárdjuvvojit dahje givssiduvvojit mánáidgárddis. Gánddat dadjet iežaset loaktit fuonibut go nieiddat (Nordahl 2012). Árgabeavvis sáhttet čuožžilit dilálašvuodas mat ovttaskasmáná mielas leat lossadat dahje váddásat. Mánáidgárdemánát riidalit ovdamearkka dihtii duollet dálle duhkorasaid alde, ja sii gevvat riiduid sisa go lea sáhka stoahkama rollaid birra. Sii vásihit ahte eai oaččo searvat stoahkamii, dahje ahte sin dollat searvevuoda olggobealde. Dát sáhttet leat sivat dasa go mánáin lea váivi, eai loavtte dahje dovdet iežaset hárdjuvvon, givssiduvvon dahje olggušuvvon.

Ovttaskasmáná vásáhus aiddo dákkár dáhpáhusain árgabeavvis lea dehálaš. Dákkár beliid fertjit bargit oaidnit ja atnit daid duodalažžan. Bagadus sisttisdoallá hui olu dan mo bargit dárkot mánáid ja sin ovttasdoaimma ja mo sii ieža positiivvalaččat sáhttet veahkehit mánáid ovttasdoaimmamis earret eará stoahkamis. Bagadus ii leat geatnegahtti, muhto galgá leat veahkkin barggus. Das leat evttohusat, rávvagat ja dat čájeha konkrehta ovdamearkkaid.

Mánáidgárddi galgá sihkarastit mánáide oadjebas birrassa ja várjalit sin fysalaš dahje psykalaš vahágiin. Bargit galget áimmahuššat mánáid, ráhkadit fáttmasteaddji birrassa ja bargat dan ovdii ahte dálá mánáidgárdemánát eai loavkašuhthuvvo eai ge loavkašuhthearáid boahtheáiggis. Rámmaplánas čuožžu: *«Jus mánáid iešdovddu rihkku, de dat sáhttá dagahit berošmeahtunvuoda, givssideami ja váilevaš empatiija»*. Mánáidgárddi galgá ovddidit positiivvalaš daguid ja bargat dan ovdii ahte negatiivvalaš ovttasdoaimmanvierut eai ovdánahttojuvvo dahje beasa cieggat.

Mánáid vuodđodárbbut mánáidgárddis leat fuolla, oadjebasvuoda, árvvusatnin ja gullevašvuoda, ja bargiin lea ovdasvástádus bargat dan ovdii ahte gokčat mánáid vuodđodárbbuid. Mánáide sáhttá leat stuorra ávkin vázzit mánáidgárddis gos lea nana kvalitehta, earret eará sosiála gelbbolašvuoda ja ustivuohtaoktavuodaid dáfus, ja ávki stuorra nannosat gelbbolašvuodain. Ii oktage sáhte okto dahkat mánáidgárddi buorren. Mánáid ovdáneamis ja loaktimis mearrida dat ahte buot bargit, dás bagadusas leat sii mánnašuvvon bargin ja ollesolmmožin, veahkehit ja ovttasbarget hábmet mánáidgárddi mas lea nana kvalitehta.

Rámmaplána deattuha ollesolbmuid miellaguottuid, máhtu ja gálggaid mearkkašumi deaivvadit, áddet ja bajásgeassit mánáid, ja das lea sihke dálá- ja boahthe-

áigeperspektiiva. Miellaguoddobarggu ja konkrehta barguid bokte ovttas ruovttuin galget mánáidgárdebargit hábmet oadjebas, fáttmasteaddji ja árvosmahtti mánáidgárdebirrasa mii eastada givssideami. Dát bagadus sisttisoallá iešguđet vugiid mo bargat dán barggu. Jurddašit ja árvvoštallat iežas barggu ovttas earáiguin, muddet ja bargat ulbmillaččat lea dárbbalaš nannet mánáidgárdebarggu kvalitehta. Bargobihtát mat leat *Evttohusat smiehttamušaide ja ovttasbargui*-bajilčállaga vuolde, leat dušše dán barggu vuolggasadjin ja inspirašuvdnan.

Mánáidgárdi galgá eastadit givssideami, muhto mii lea givssideapmi?

Givssideapmi definerejuvvo iešguđet láchkai, muhto iešguđet definišuvnnaid oktasaš čuoggát leat ahte

- lea sáhka negatiivvalaš, fysalaš dahje psykalaš daguin maid okta dahje eambbosat dahket nuppi olbmo vuostá
- su gean hárdet, givssidit dahje olguštít, lea álki oaidnit searvevuodas man ieš ii leat válljen
- fápmo dilálašvuota ii leat balánsas, nu ahte lea váttis bealuštít iežas

Muhtumat lasihit vel ahte

- dagut dáh páhuvvet dihto dávjodagas ja áiggi badjel
- dagut leat plánejuvvon dahje bahádáhtolaččat

Go deaivvadan mánáin, de deaivvadan olbmuin.

Anne-Cath Vestly

2. Bargiid bargu oččodit buori psykososiála birrasa

Bargit huksejit oktavuodaid mánáide

Mánáidgárdái álgín lea stuorra sirdin olu mánáide. Bargit fertejit veahkehit mánáid oadjut ođđa, sosiála birrasii. Lea dehálaš ahte bargit deattuhit hukset buoriid oktavuodaid buot mánáide. Ollesolbmot fertejit oaidnit ovttaskasmáná, ja sii fertejit leat gierdavaččat buohkaiguin. Smávva mánát dárbbasit oinnolašvuoda, stádisvuoda, suddjema ja oadjebasvuoda lagaš oktavuodas earáiguin. Danne dárbbasit mánát liekkusis, litna ja árvvosmahtti fuola mánáidgárdebargiin. Buorit vásáhusat oadjebas oktavuodain nannejit máná iešgova, nannejit loaktima ja váikkuhit positiivvalaš ovdáneapmái. Go máná dovdá iežas oadjebassan ja bures áimmahuššon, de lea oahppama ja máhttestuvvama vuolggasadi buoremus. Sihke ollesolbmuid ja mánáid oktavuodaid ja mánáid gaskasaš oktavuodaid ovddideamis lea dehálaš ovdánahttit ja sihkkarastit mánáide buori psykososiála mánáidgárdebirrasa. Bargit galget juohke máná meannudit iežaset eallima subjeaktan geas lea riekti iežas vásihanmáilbmái, ja geas lea vejolašvuhta váikkuhit iežas árgabeaivvi (Bae 2009). Bargit galget árvvusatnit ovttaskasmáná seammás go aktiivvalaččat barget dan ovdii ahte buot mánát galget vásihit gullelašvuoda positiivvalaš searvevuhtii.

Eastadanbargu givssideami vuostá álgá mánáidgárddis

Givssideapmi rihkku ovttaskasolbmo ja dadjat jo rihkku rievttii árvvusadnojuvvot ja leat oadjebas. Mánáidgárdi lea dehálaš arená eastadit loavkašuhtti láhttema. Bargit fertejit doarjut go mánát huksejit oktavuodaid, doibmet ovttas ja háhket ja ovdánahttet gálggaid mat dagahit mánáid ovttasdoaimbama oadjebassan ja positiivvalažžan. Mánáid sosiála ovdánahttinproseassa galgá dáhpáhuvvat empáhtalaš, oassálasti bargiid vehkiin geain lea buorre oktavuohtagelbbolašvuhta. Bargit dohkkehit mánáid vásáhusaid go deaivvadit earáiguin, veahkehit sin smiehttat deaivvademiid birra ja dorjot mánáid rievdan- ja

ovdánahttinproseassaid. Ulbmilin lea oadjebas ja buorre psykososiála mánáidgárdebiras mii hehte váidalahtti vieruid ovdánahttimis dahje cieggamis. Mánáidgárdi mii bargá buori psykososiála birrasa ovdii, eastada maiddá vealaheami ja givssideami.

Systemáhtalaš ja guhkesáigásaš barggus lea váikkuhus

Mánáidgárdeeaiggát ferte jođiheaddji lassin guovdilastit psykososiála birrasa. Bargit geavahit iežaset oppalaš gelbbolašvuoda ja fágalaš árvvoštallama go plánejit ja čađahit bargguid doarjut mánáid sosiála ovdáneami ja hábmejit buori psykososiála mánáidgárdebirrasa. Bargu hábmet fáttmasteaddji birrasa mas leat buorit ovttasdoaimbmanvierut, sáhttá leat dárkkuhuvvon ovttaskasmánái, mánájovkui dahje olles mánáidgárdebirrasii. Dát bargu gáibida oktilaš barggu buohkain áiggi badjel. Jođiheaddjis lea guovddáš rolla proseassa jođiheaddjin. Sihkkarastin dihtii ahte bargu šaddá systemáhtalažžan dahje guhkesáigásažžan, de lea dehálaš čalmmustahttit barggu mánáidgárddi plánain. Bargit fertejit árvvoštallat barggu jeavddalaččat.

Mánát dárbbasit oassálasti ollesolbmuid

Miellaguottut mánáide olmmožin bohtet ovdan bargiid rámideddji ovttasdoaimmas mánáiguin. Mánáin lea dárbu oidnojuvvot, gullojuvvot ja duođaštuvvot. Gelbbolaš, liekkusis ja oassálasti ollesolbmuid beroštupmi lea eaktun mánáid loaktimii mánáidgárddis. Vuohki mo ollesolmmoš vástida mánáin ja duođašta su, mearrida dan makkárin máná atná iežas. Ollesolbmuid ja mánáid ovttasdoaimbama kvalitehtas lea stuorra mearkkašupmi. Bargit galget láchit beaivválaš fuollabarggu ja árgabeairutiinnaid nu, ahte dát šaddet buorren vásáhussan ovttaskasmánái. Ollesolbmot illudit mánáin ovttas máná máhttestuvvama geažil. Leat olu smávva ovdáneamit jahkásaš Kim ja njealjejahkásaš Anna árgabeaivvis maiguin sáhttiba čvllollahat, ja lea dehálaš duođaštitt mánáid iežas, erenoamáš vásáhu-

said. Oassálasti ollesolmmoš váldá duodas dan maid mánná máhtestuvvá, nanne dan ovttas mánáin ja hástala dasto máná nu, ahte doaibmanvejolašvuodát viikkošit ja máhtestuvvanvejolašvuodát lassánivčče.

Ollesolbmot leat mánáid ehtalaš rollamodeallat

Mánáidgárddi vuoddoárvvut leat ovdamearkka dihtii searvevuolta, fuolla, miellovdasvástádus, solidaritehta, gierdavašvuolta, árvvusatnin, dásseárvu ja riekti leat earálágan. Buot bargiin lea rollamodeallan erenoamáš ovddasvástádus doahhtalit ja gaskkustit mánáidgárddi árvvuid. Sii galget doarjut ja váldit vuhtii ovttaskasmáná ja dasa lassin ráhkadit oadjebas ja seammás hástaleaddji saji ustivuodaide ja aktiivvalaš searvamii. Bargit čájehit beaivválaččat ahte meannudit mánáid árvvus-atnimiin ja gierdavašvuodain. Sii čalmmustahttet dan ahte juohkehaččas lea árvu ja maiddái riekti iežas sierra oaviliidda. Nu šaddet ollesolbmot dehálaš rollamodeallan mánáide. Mánát fuomášit árrat ahte leat hámi dáfus earáláganat, ja ahte láhttejit ja barget iešgudet láhkai. Dávjá imaštallet dákkár áššiid, ja čájehit maiddái dan go dárkot nuppiid vuodolaččat, kommenterejit dahje jerret gažaldagaid. Ollesolbmot fertejit duodaštit mánáid fuomášumiid ja leat rahpasat erohusaide ektui. Sii háleštit mánáiguin das main sii beroštit ja addet konkrehta vástádusaid mat leat heivehuvvon mánáid ahkái ja láddamii. Dalle lea mánáide álkít áddet, ja dát lea vuodđun ovdánahttit ehtalaš dihtomielalašvuoda ja iežas ehtalaš miellaguottuid. Ollesolbmuid dihtomielalašvuolta iežaset láhttema ektui lea dehálaš go galget leat mánáid ovdagovvan. Man muddui bargit árvvusatnet guhtet guoimmiiset ja mánáid boahotá ovdan das mo sii leat ja mo láhttejit nubbi nuppiin. Mánát oidnet, gullet ja fuomášit eanet go dan maid ollesolbmot muhtumin navdet. Bargit fertejit danne leat erenoamážit dihtomielalaččat dan ektui maid dadjet, ja mo hállet gaskaneaset go mánát leat lahka. Buorit rollamodeallat eai fuono earáid, eai mánáid, váhnemiid eai ge mielbargiid. Sii leat empáhtalaččat.

Lea stuorra erohus čaibmat máná ja čaibmat mánáin

Mánát leat lunddolaččat hearkkit dasa mo ollesolbmot láhttejit singuin ja mánnašit sin. Jus ovdamearkka dihtii ollesolmmoš mángii namuha ovttá sierra nama go riiddut čuožžilit, de sáhtta namuhuvvon mánná dovdat ahte son adnojuvvo veadjemeahttumin dahje unnán árvvusadnon. Soames mánáide sáhtta dát mielddisbuktit ahte adopterejit dán gova alddiineaset. Eará mánát, geat oidnet dán, sáhttet váldit alcceseaset miellaguottuid maid vávjet. Dát sáhtta dagahit ahte namuhuvvon mánáin eai hálit earát leat ustibin. Danne lea dohkketmeahttun fuotnut mánáid dahje bidjat daidda namaid. Seamman kategorijai gullá bilkideapmi ja ironiija. Dát sáhtta bilidit máná iešgova ja dagahit mánáidgárdebeaivvi dorvvuheapmen ja váivin ovttaskasmánáin, ja dat sáhtta hirmmadit bilidit oppalaččat joavkku birra.

Mánát háliidit váikkuhit iežaset árgabeaivái

Ollesolbmot fertejit fuomášit máná gulahallansigná-laid, dulkot daid ja álggahit ovttasdoaimbama ja dialoga mánáin su eavttuid vuodul. Dat ahte earát áddejit go olmmoš muitala iežas jurdagiid birra, juogo njálmmálaččat dahje rumašgielain, lea dehálaš eaktun olbmo iešdovdui, mentála dearvvašvuhtii ja ovttasdoaimbmamii earáiguin. Bargiid barggut leat fuolla- ja oahppandilálašvuodain gitta eahpeformálalaš ovtastallamii mánáiguin árgabeaivutiinnaid bokte, stoagadettiin ja mátkkiin. Mánát fas galget beassat mielde váikkuhit mánáidgárdebeaivvi sisdollui. Sin loaktin lea dan duohken ahte bargit oidnet maid mánát vigget muitalit rumašgielain, guldalit sin ja váldet sin «jiena» vuhtii árgabeaivvis. Mánát muitalit ovdamearkka dihtii ahte háliidit ánnas leat mielde plánemin ja árvvoštallamin mánáidgárddi guovddáš doaimmaid, ja sii háliidit váikkuhit iežaset searvamii dán doibmii (Bratterud m.fl. 2010). Eará ovdamearka lea ahte mánát dadjet bealkima sáhttit leat unohassan ja balddihahttin. Danne háliidit ahte ollesolbmot hállet singuin dábálaš jienain. Sii eai ge liiko dasa ahte earát gullet go

Buot olbmui lea ovddasvástádus áimmahuššat máná mielriegádan luohttevašvuoda máilbmái.

Knut Løgstrupa mielde (heivehuvon)

ollesolbmot leat suhttan sidjiide. Danne lea dehálaš ahte bargit jurddašit iežaset láhttema, rolla ja praksisa birra ja árvvoštallet iežaset láhttema mánáid čájehuvvon sávaldagaid ja dárbbuid vuodul.

Mánát dárbbášit ollesolbmuid iežaset lahka

Soames mánát muitalit iežaset vásihit ahte ollesolbmot eai leat olámuttus go dárbbášit sin. Bargiide sáhtta leat stuorra hástalussan olahit buot, erenoamážit huššás áigo-

dagaid goas olu dáhpáhuvvá oktanaga, nu mo dalle go praktihkalaš barggut dáhpáhuvet parallealla dainna ahte mánát dárbbášit fuola. Danne lea hirkmat dehálaš ásahtit buriid rutiinnaid mat mánáid mielas addet ollesolbmuid olámuddui. Jurddašehpet mo dii sáhttihehtet lámčit beaivvi nu ahte mánát eanemus lági mielde ožžot oktavuoda muhtumiin dis go dárbbášit dan. Árvvoštallet rutiinnaid jeavddalaččat, ja ohcet rievdadusaid mat sáhttet dagahit din eanet olámuddui.

Evttohusat smiehtamušaide ja ovttasbargui

- A. Maid háliidat don / háliidehpet dii dahkat hukset buriid oktavuodaid buot mánáide? Ráhkát/ráhkadehpet listtu doaibmabijuin maid háliidat/háliidehpet geahččalit.
- Á. Mo sáhtát don / sáhttihehtet dii váikkuhit dasa ahte ođđa mánát mánáidgárddis, erenoamážit nuoramusat, integrerejuvvojit ja šaddet searvevuoda oassin?
- B. Fuomášuhte masa mánát liikojit, ja maid sii háliidit dahkat eanet mánáidgárddis.
- C. Fuomášuhte mainna mánát eai loavtte mánáidgárddis. Movttiidahte/movttiidahttet boarráseamos mánáidgárdemánáid ákkastit dan maid dadjet go háleštehpet dan birra.
- Č. Ráhkát/ráhkadehket plána das mo don sáhtát / dii sáhttihehtet dustet mánáid sávaldagaid ja dárbbuid. (Geahča Á ja B). Čađat/čađahehket plána, ja hála/hállet mánáiguin.
- D. Mii hehte din leat mánáid olámuttus árgabeaidilis? Maid sáhttihehtet dahkat buoridit dili?
- Đ. Hállet ovttas humora ja ironiija erohusa birra.
- E. Šiehtadehket das maid sáhttihehtet/galgabehtet bargat jus vásihehpet ahte soames fuotnu máná.
- F. Digaštallet mo sáhttihehtet hábmet gudnejahtti ja gierdavaš láhttema.

*Mánáide, daidda galgá hállat seamma
láhkai go eará olbmuide.*

Anne-Cath Vestly

3. Mánáid oktavuodát ja ovttasdoaimbman

Mánáidgárdi galgá leat oadjebas ja hástaleaddji báiki mánáide

Mánát galget vásihit ilu ja loaktima ovttas eará mánáiguin árgabeaidoaimmain, stoahkamis ja oahppamis mánáidgárddis. Mánát leat oktavuodaohcaleaddjit ja dárkkuhuvuodogat riegeamei rájes. Mánáidgárdemánát leat sosiála oassálastit geat ieža váikkuhit iežaset ja earáid oahppamii ja loaktimii.

Mánáid mánggabealat ovdáneapmi dáhpáhuvá ovttasdoaimmadettiin earáiguin

Áddet sosiála belliid ja proseassaid ja sosiála gálggaid máhtestuvvama gáibida vásáhusaid ja oassálastima searvevuodas. Mánáin lea dárbu leat mielde movttidahtti ovttasdoaimbmamis vai ovdánit nu bures go vejolaš. Ovttasdoaimbman dáhpáhuvá fuolladilálašvuodain, stoahkamis ja oahppandilálašvuodain, nappo buot beaivválaš dilálašvuodain mánáidgárddis. Mánát ohppet ovttasdoaimbmat earáiguin ovttaskasvásáhusaid ja geahččaladdamiid bokte. Sii ovdánahttet earret eará gálgga smiehttat iežaset daguid ja láhttema birra vásáhusaid vuodul. Mánát galget oahppat áimmahuššat iežaset ja guhtet guoimmiset. Vai mánát leat fuolalaččat ja dahket ehtalaš vuodušuvvon válllejumiid, de dárbašit sii vejolašvuoda ovdánahttit máhtolašvuoda ja gálggaid ovttasdoaimmadettiin earáiguin. Vásihit máhtestuvvama ovttasdoaimmadettiin earáiguin lea dehálaš oassi árgabeaivvis.

Go mánát ovttasdoaimmet, de leat bargit oassálastit

Mánát dárbašit fuollaolbmuid geat máhttet oaidnit ja dulkot sin gulahallansignáid. Ollesolbmot galget searvat aktiivvalaččat ja doarjut ovdáneami mánáidgárdemánáid árgabeaivvis. Danne mii namuhit bargiid oassálastima, rollaid ja árvalusaid maiddá dán kapihttalas mas máinnašuvvojit mánáid oktavuodahuksen, oktavuodát ja sin gaskasaš ovttasdoaimbman. Bargit leat guovddáš resursa go leat ieža reaidun barggus mánáiguin. Leat liekkus,

fuolalaš ollesolmmožin geat oidnet, duođaštit ja dohkkehít buohkaid, lea dehálaš faktor ovttaskasmáná sosiála oahppamis ovttasdoaimmadettiin eará mánáiguin.

Mánát dárbašit rájáid maid áddejit

Mánát berrejit leat mielde hábmemin dárbašlaš rájáid ja njuolggadusaid ovtastallamii mánáidgárddis. Dát sáhtta dagahit ahte árgabeaivvi rámmat adnojuvvjit jierpmálažžan. Ollesolbmot gaskkustit oktasaš, čielga ja áddehahtti rájáid ja njuolggadusaid mánáide, ja buot bargit čuvvot dáid oskkáldasat beaivválaččat. Fuomáš ahte ráját muhtun muddui sáhttet leat sorjavaččat dilis dahje ovttaskasolbmot. Ollesolbmot čájehit čielgasit sániid ja daguid bokte maid árvvusatnet, ja sii geavahit positiivvalaš rájáid ja njuolggadusaid mánáid ovttasdoaimbmamis.

Ollesolbmot dárkot mánáid ovttasdoaimbama

Dárbkoma bokte ožžot bargit áddejumi das mii dárbašuvvo doarjut mánáid ovdáneami. Sii galget dárkot mánáid oktilaččat, ja dalle fertejit leat áicilat. Ollesolbmot geat beroštit ja aktiivvalaččat oassálastet mánáid arenás, ožžot buriid vejolašvuodaid oaidnit ja gullat mii dáhpáhuvá mánáid ovttasdoaimbmamis. Mánát geat muitalit ahte earát hárdet dahje givssidit sin, muitalit ahte dát eandalii dáhpáhuvá sajiin gos ollesolbmot eai leat. Danne lea dehálaš láchit fysalaš birra nu, ahte lea doarvái várdus. Bargit fertejit leat hirbmat dihtomielalaččat mánnájoavkku sosiála proseassaid hárrái ja smiehttat daid birra. Máná vásáhus ferte leat vuolggasadjin dasa makkár lahkaneami ollesolmmoš vállje deaivvadettiin mánáin ja viidasat ovdánaveahkkeheaddji barggus.

Mánáid dagut sáhttet leat einnotahttit

Bargit fertejit geahččalit leat ovdalis dilálašvuodaid main ballet ovttasdoaimbama bisánit ja mánáid ovtastallan navdimis šaddá negatiivvalažžan. Dákkár navdimiid vuodđun leat dávjá vásáhusat. Dáidá leat dábálaš ahte Lásse behtohallá hirbmadit go hilgojuvvo ja čierugohtá

Mánát eai leat dakkárat maid olmmoš ráhkista go leat mánát, muhto go olmmoš šaddá ustibin singuin bajásgeasedettiin sin.

Gabriel García Márquez

ja viehkala čiehkádit. Ja Ánne fas, go suhtá go Káre váldá dinosaurra mainna son lea stoahkamin, gáská ja gazzu. Ollesolmmoš geahččala leat ovdalis dáhpáhusa ja veahkehit. Máná sáhtá dán láhkai oažžut veahki ieš dovdat mearkkaid. Lea dehálaš duodašit mánáid dovdduid dalán. Mánás lea lohpi leat behtohallan dahje suhttan. Daguid baicce eai galgga ollesolbmot dohkkehít. Li leat buorre vázzilit eret, ii ge leat dohkálaš dagahit earáide fysalaš bákčasiid dahje vahágiid. Áiggi mielde bargit ovddidit vuogi mo hábmet ja loktet oidnosii daguid molssaeavttuid mat sáhttet šaddet vejolaš strategiijan mánáide.

Mánát dárbbasit muhtumin ollesolbmuid geat seaguhit iežaset áššiide

Li oktage mánáidgárdi sáhte eastadit geavvamis fáhkka-dáhpáhusaid main huškot dahje čikčet, hárdet dahje olguštit, muhto oassálasti bargit fertejit gieđahallat dáid dáhpáhusaid. Vuosttažettiin fertejit mánát oažžut áiggi ieža bissehit dahje rievdadit láhttenvugiid. Seammás lea ollesolbmuid ovddasvástádus jođánit bissehit daguid mat čuhcet earáide fysalaččat dahje psykalaččat. Ollesolbmot fertejit beroštit ja dohkkehít mánáid vásáhusaid ja dovdduid nugo čájehit daid dalle. Mánáin lea dárbu fuolalaš ollesolbmuide geat addet sidjiide vejolašvuoda oahpásmuvvat iežaset dovdduide, vai mánát áiggi mielde sáhttet dovdat ja hálddašit dovdduid. Muitalehket ahte dagut mat čuhcet earáide, leat dohkketmeahtumat, ja deattu-hehket ahte buohkain lea ovddasvástádus dasa ahte buot mánáin lea buorre dilli mánáidgárdis. Ulbmilin ii leat dahkat buohkaid seammaláganin, muhto dahkat mánáid dihtomielalažžan ja doarjut sin láhttenvugiid, vai ovtta-doaibman earáiguin šattašii njuovžileabbon ja eanet positiivan ja illugáldun.

Mánát dárbbasit vásáhusaid hálddašit riidduid

Beroštupmeriiddut ja fápmoriiddut čuožžilit mánáid gaskkas duos dás. Bargi guhte dárku riiddu mánáid gaskkas, berre álggos vuordit ja diktit mánáid oažžut vejolašvuoda geahččalit čoavdit riiddu ieža. Jus mánát eai nagot čoavdit riiddu ieža, de sáhtá ollesolmmoš veahkehit soabadeadjin dahje doarjjan. Jus mánát muitalit juoidá, de guldalit ollesolmmoš ja áššái seaguhuvvon mánát buohkaid čilgehusaid. Geahččal oaidnit ášši buot bealálaččaid

čalmmiiguin. Lea dehálaš garvit muitaleames ahte nubbi vuoiá ja nubbi vuoiáhallá. Mánát geat vásihit váttes dáhpáhusa, galget deaivvadit ollesolbmuin gii lea oadjebas, fátmasteaddji ja áimmahuššá sin bures. Mánát geat leat dahkan juoga sávakeahtá dahje dohkketmeahttumit, galget vásihit ahte ollesolmmoš ii dubme ii ge hilggo sin, muhto hilgu sin dagu ja seammás dohkkeha sin dovdduid ja čájeha árvvusatnima ja liekkusvuoda. Lea lohpi leat suhttan, muhto ii leat lohpi časkit. Ollesolmmoš galgá maiddái čájehit ahte sus leat vuordamušat ja jáhkku mánái. Divtte máná ieš evttohit čovdosiid, háleš singuin daid birra ja divtte mánáid geahččalit čoavddusevttohusa mii iežaset mielas lea buoremus. Mánáin, geat leat negatiivvalaš dagu dahkan, lea dávjá dárbu jođánit oidnojuvvot ja dohkkehuvvot eará dilis mas máhtestuvvet, ovdamearkka dihtii ovtta-doaimmadettiin earáiguin borranbeavddi birra dahje mátkkis seamma beaivvi. Lea dehálaš aktiveret mánáid resurssaid. Váldde vuolggasaji das maid mánát máhtestuvvet ja doarjjo dáid gálggaid ovdáneami.

Mánát áinnas válljejit strategiijaid maid sii oidnet váikkuhanfámolažžan alcceseaset

Suhttu lea dávjá dan duohken ahte čuožžilit dillet gos ovttaskamáná ja earáid beroštumit ja dárbbut leat vuostálagaid. Jus máná ovdamearkka dihtii mángii oažžu miela mielde dahje oažžu dan maid sávva jus bárgu dahje duhkoštallá go lea suhttan, de lea stuorra vejolašvuoha ahte son geavaha dán strategiija viidaseappot. Ollesolmmoš sáhtá fuomášahttit mánái makkár váikkuhus dán dagus lea earáide ja mánái. Dát sáhtá máná veahkehit oaidnit eará láhttenmolssaeavttuid boahhte háve go suhtá.

Mánát dárbbasit máhtestuvvanstrategiijaid

Mánát dárbbasit láhttenvieruid maid sáhttet geavahit jus givssiduvvojit, hárdojuvvojit dahje olguštuvvojit. Olu mánáin lea repertuára maid geavahit árgabeaivvis. Soames mánáide lea ávkkálaš geahččat eará mánáid dahje ovtta ollesolbmuin smiehttat iešguđet strategiijaid birra ovdánahttin dihtii iežas strategiijaid. Sáhtá ovdamearkka dihtii leat sáhka bidjat rájá jus juoga šaddá menddo hirpmusin dahje unohassan signaliseredettiin ahte son dahje nubbi galgá bisánit, vázzilit ieš eret ja/dahje bivdit

veahki ollesolbmuin. Mánát sáhttet maiddá geahččalit váldit ovddasvástádusa vieččadettiin earáid ovddas veahki ollesolbmuin. Nie ohppet mánát morálalaš ovddasvástádusa.

Go mánát rievdadit láhttema, de sáhtta dat mearkkašit eahpeloaktima

Bargit fertejit máhttit dovdat negatiivvalaš ovttasdoaimbmanvieruid mearkkaid ja aktiivvalaččat hehttet dáid ovdáneamis dahje bistimis. Sii dárkot mánáid áiggi badjel ja oidnet vejolaš rievdamiid sin láhttemis. Dábálaš mearkan dasa ahte mánáin ii leat buorre dilli, lea ahte eai hálit mánáidgárdái. Eará mearkkat sáhttet leat ahte mánát, geat muđui lea rabasmielalaččat ja buorremielas, jávohuvvet, šaddet duodalažžan ja skunkkasin. Aktiivvalaš mánát sáhttet geassádit stohkosiin, eai ohcal earáid nu olu go ovdal ja šaddat passiivvalažžan. Máná gii ovdal lea searvan buori ovttasdoaimbmamii eará mánáiguin, sáhtta mášohuddat, viehkat, rikkeret, bilidit earáid ovddas ja duskkástuvvat ja suhttat. Muhtumat fas váibet, heangájit ollesolbmuin ja čirrot eanet go ovdal. Earát fas rahčēt borramiin ja oadđimiin.

Hárdin-, givssidan- dahje olgguštanvásáhus lea álo subjektiivvalaš

Máná ferte ieš beassat mitalit mo su dilli lea mánáidgárddis. Nuoramus mánát eai sáhte sániiguin mitalit lea go juoga buorre, váivi dahje váttis, muhto rupmašiin ja nonverbála gulahallansignálaiguin sáhttet

čájehit mo sii vásihit árgabeaivvi. Dađistaga máhttigohtet mánát bidjat sániid iežaset dovduide, dárbbuide ja jurdagiid. Ollesolbmot sáhttet singuin háleštit mo sin dilli lea, mainna vejolaččat eai loavtte, dahje mii sin mielas lea váivi dahje váttis mánáidgárddis. Ollesolbmot sáhttet eanaš boarráseamos mánáiguin háleštit ja digaštallat das maid ieža oidnet. Muhto fuomáš ahte maiddá boarrásat mánát sáhttet rahčēt muitaleames jurdagiid ja dovduid birra. Soapmásat eai dáidde oažžut sáni saji joavkkus gos leat olu mánát, earát fas eai smiehta ahte sáhttet hállat earáiguin váttisvuodaid birra dahje eai hálit hállat daid birra. Ii dáidde oba máhttit ge bidjat sániid dasa ahte sis ii leat buorre dilli, dahje ahte juoga lea boastut. Bargit dárkot mánáid rumašgiela, mimihka, dovddolaš dovddahemiid ja sin ovttasdoaimbama earáiguin. Sii geahččalit háleštit mánáiguin, guldalit sin go mitalit ja deattuhit gávnnahtit maid máná mitala.

Mánát dárbbášit ollesolbmuid geat váldet ovddasvástádusa

Máná, guhte hárdjuvvo dahje givssiduvvo, ii leat sivalaš dasa, ii ge mánás guhte olgguštuvo stoahkamis dahje guhte vásiha loavkašutti láhttema, leat ovddasvástádus dasa mii geavvá. Lea álo bargiid ovddasvástádus hálddašit dákkár váttisvuodaid mánáidgárddis. Lea maiddá bargiid ovddasvástádus áimmahuššat máná guhte lea dahkan negatiivvalaš dagu, fátmastit su ja veahkehit su searvat searvevuhtii.

Evttohusat smiehtamušaide ja ovttasbargui

- A. Makkár hástalusaid oaidnibehtet mánáid gaskasaš ovttasdoaimbmamis? Makkár barggu fertebehtet guovdilastit dál?
- Á. Maid dagat don / dahkabehtet dii go máná mitala ahte ii loavtte? Vállje soames doaimbajibuid. Čađat daid. Mo doibmet?

4. Ustitvuoha

Ustitvuoha lea dehálaš buotahkásaš mánáide

Leat ustibin lea deaivvadit oktavuodas mas ovttaskas-olmmoš dovda iežas dohkkehuvvon ja árvvusadnojuvvon justa nu mo son lea. Maiddái nuoramus mánáin leat nana ustitvuodaoktavuodát, ja olu mánát dadjet ahte somámus mánáidgárddis lea deaivvadit eará mánáiguin ja stoahkat ustibiiguin. Ustitvuoha addá oassálastin- ja searvevuodadovddu mii fas addá positiivvalaš iešdovddu. Gullat jovkui oadjuda máná ja addá sosiála oktavuoda. Vásáhusat eará mánáiguin sáhttet addit ođđa ustitvuodaid. Ásahit ja doalahit ustitvuodaid lea dehálaš oassi sosialiserenproseassas ja eastadeaddji faktor váivves ja negatiivvalaš ovdáneapmái.

Buot mánáin berre leat unnimusat okta ustit

Soames mánát dadjet ahte sis dávjá ii leat geaiguin stohket mánáidgárddis. Go mii diehtit man dehálaš ustitvuoha lea, de eat sáhte dohkkehit ahte soapmásat vásihit ahte sis eai leat ustibat dahje dovdet iežaset okto. Bargiid guovddáš bargun lea veahkehit mánáid hukset oktavuodaid guhtet guoibmáseaset. Ollesolbmot sáhttet ovdamearkka dihtii sihtat mánáid geat dábálaččat eai ovtastala, searvat oktasaš doibmii dahje stohkosii, ja sáhttet lámčit dili ođđa ustitvuodaide go rievdadit fásta sajiid bivttashengestagas dahje ráiddus go leat mátkkis. Vásáhusat smávva joavkun ossodagaid rastá sáhttet maiddái leat vuolggasadjin ođđa searvevuhtii ja ustitvuodaide. Lea dehálaš fuobmát ahte šaddi ustitvuodát sáhttet leat rašit. Áciliis bargit fuomášit go mánát čatnet ođđa oktavuodaid, ja sii leat várrogasat amaset seaguhit iežaset daidda ja bilidit dákkár proseasaid. Dalle lea ovdamearkka dihtii dehálaš ahte ii sirre mánáid sierra joavkkuide, dahje atte sidjiide fásta saji borranbeavddi guoras dahje čoahkkananboddosajis.

*li oktage gal háliidivčče eallit ustibiid haga,
vaikko vel sus livčče buot eará buorit.*

Aristoteles

Evttohus smiehttamušaide ja ovttasbargui

Maid sáhtát don / sáhttibehtet dii bargat doarjut mánáid ustitvuodaid?

5. Sosiála gelbbolašvuoha

Sosiála gelbbolašvuoha lea čoavddus loaktit mánáidgárddi searvevuodas

Mánát leat sosiála olbmot riegádeamis jo, ja sii gulahallet ollesolbmuiguin ja guhtet guimmiineaset sihke rumašlaš ja gielalaš daguid bokte. Sosiála gelbbolašvuodas lea sáhka gulahallat ja ovttasdoaimmat bures earáiguin iešguđet dilálašvuodain. Dát gelbbolašvuoda lea dehálaš vai ovttaskasmáná lihkostuvašii ja loavttáši, ja vai dat

árvvusadnojuvošii ustibin ja dásseárvosaš oassálastin ovttasdoaimmadettiin eará mánáiguin. Máná mii ovttasdoaimmá bures earáiguin, sáhtá sihke heivehit iežas searvevuhtii ja leat oinnolaš oassálastin guhte birgehalla. Dutkan čájeha ahte mánáid návccat ásahtit ustivuoda oalle muddui lea iežaset sosiála gelbbolašvuoda duohken. Sosiála gelbbolašvuoha sistsidoallá gálggaid mat lunddolaččat heivejit mánáid ovttasdoaimmama

Doabačilgehusat mat sáhttet leat ávkkálaččat bargiid smiehtamušaide sosiála gelbbolašvuoda ektui

- **iešdovdu:** vásihit iešárvvu, dohkkehít iežas, dovdat iežas dohkkehuvvon, vásihit siskkáldas nanuvuoda ja ahte olbmoss lea positiivvalaš miellaguoddu alccesis
- **empatiija:** áddet earáid perspektiivvaid, jurdagiid ja dovdduid, máhttit oaidnit mo earáin lea, čájehit oassádallama, ja váldit deastta ja máhttit dulkot ja áddet dovdduid dovddahemiid
- **prososiála láhtten:** olbmoss leat positiivvalaš, sosiála miellaguottut, máhttit čađahit daguid nugo movttiidahttit, beroštit, atnit fuola, veahkehit ja juogadit earáiguin
- **iešárvu:** máhttit birget ja ovddidit iežas oaiviliid buriin vugiin, duostat vuosttaldit joavkodeattu, álggahit stoahkama ja ságastallama ja ieš searvat stoahkamii ja ságastallamii mat leat jo jođus, gohčokeahtá searvat ja bovdet earáid
- **iešstivren:** máhttit heivehit iežas iešguđet dilálašvuodaide, hálddašit riidduid ja maŋidit iežas dárbbuid ja sávaldagaid dilálašvuodain mat gáibidit vuoru, kompromissaid ja oktasaš mearrádusaid

ollislašvuhtii, ovdamearkka dihtii iešdovdu, empatiija, prososiála láhtten, iešárvu ja iešstivren. Makkár gálggat leat áigequovdilát, leat dan dilálašvuođa ja oktavuođa duohken. Ollesolbmuid ja mánáid oktavuođain mánáidgárddis ovdánahttet mánát sosiála gelbbolašvuođa maid dárbbášit oppalaččat oktavuođain eará olbmuiguin.

Empatiija lea guovddáš gelbbolašvuohta mánáidgárddis

Empatiija lea gálga oaidnit ja áddet mo earáin lea. Son guhte lea empáhtalaš, nagoda earuhit iežas ja earáid jurdagiid ja dovdduid. Dán láhkai lea vejolaš áddet ahte nubbi olmmoš sáhtá vásihit dihto dili eará láhkai go ieš. Empáhtalaš olbmossii ii máhte dušše oaidnit lea go nubbi ilus vai váivvis, muhto son ádde maiddá earáid motiivvaid daguid bokte. Mánáidgárddis lea sáhka das ahte mánát dovdet ahte juoga dáhpáhuvvá singuin, ovdamearkka dihtii ahte sis bávvččaga go oidnet ahte nuppis lea váivi, dahje go vásihit ahte nubbi loavkašuhttá nuppi. Dát leat vuoddoáššit mánáid ovttasdoaimmamis. Empatiija ilbmá dávjá daguid bokte. Mánát sáhttet ovdamearkka dihtii jurddašit ahte sii sáhttet dahkat juoidá dilálašvuodas mii lea váttis nubbái. Empatiija veahkeha mánáid buorebut gulahallat, čájehit fuola ja veahkehit guhtet guoimmi-set. Dát leat eavttut mánáid gaskasaš lagašvuhtii. Lea maiddá dehálaš ieš vásihit empatiija earáide iešguđet oktavuođain. Mánát ovdánahttet empatiija beaivválaš vásáhusaid bokte. Ollesolbmot čájehit ahte dohkkehit mánáid prososiála daguid.

Sosiála gelbbolašvuođa bargguid ovdamearkkat mánáidgárddis

Mánát ovdánahttet sosiála gelbbolašvuođa vuosttažettiin beaivválaš, eahpeformálalaš ovttasdoaimmamis earáiguin. Mii bidjat dattetge ovdan ovdamearkkaid dasa mo soames mánáidgárddit válljejit bargat čalmmustahttit sosiála gelbbolašvuođa. Ovdamearkkaid oktasaš ášši lea ahte rávesolbmot bivdet stuorát mánáid smiehttat. Mánát bidjet sániid iežaset jurdagiidda, oaiviliidda ja dovdduide.

Formálalaš ságastallamat

Formálalaš ságastallamat eai leat seamma go spontána árgabeaiságastallamat, sivas go dat leat plánejuvvon, ja daid jođiha ollesolmmoš. Soames mánáidgárddit geavahit metoda maid gohčodit mánnáságastallamin dahje

mánnáčoahkkimin. Mánát jurddašit ja hállet ovttas árgabeaivásáhusaid birra ja dovdduid ja jurdagiid birra mat čatnasit dáidda. Soames ollesolbmot atnet vuolggasadjin govaid mat čájehit mánáid geat ovttasdoaimmet iešguđet láhkai, dahje mánáid mat čájehit iešguđetlágan dovdduid. Dákkár ságastallamiin dárbbášit mánát áiggi jurddašit. Sii bidjet sániid jurdagiidda ja dovdduide ja vásihit oazžut sáni saji ja mitalit iežaset oaiviliid. Guldalettiin earáid, de ožžot vejolašvuođa guldalit earáid oainnu áššái ja oaidnit mo earáin lea, nappo empatiija. Goalmmát variánta lea filosofalaš ságastallamat. Dákkár ságastallamiid vuolggasadjin lea čuolbma, ja mánát jurddašit, háleštit ovttas ja vástidit gažaldagaide main eai leat čielga vástádusat.

Girjjálašvuohta

Govvagirjjit ja máidnasat sáhttet vuolggahit jurdagiid ja ságastallamiid dovdduid ja oassádallama birra ja iešguđet doaimmanvejolašvuodaid birra. Mánát sáhttet háleštit ovttas das maid navdet olbmuid smiehttat ja dovdat. Sii sáhttet geahččalit áddet diliid maid birra gullet, ja ákkastit manne olbmot dahket nu mo dahket. Sii sáhttet maiddá oazžut bargun mitalit maid navdet dáhpáhuvvat viidaseappot mitalusas, ja maid ieža livčče dahkan jus vásihivčče dan.

Drámatiseren ja rollaspeallu

Go mánát drámatiserejit máidnasa dahje neavttašit stoagadettiin, de servet ovttasdoaimmamii mas okta dahje eanet leat mielde. Seammás besset lahkoniid dovdduid mat leat čadnon rollaide ja dilálašvuodaide. Dát sáhtá nannet mánáid empáhtalaš gálggaid. Ollesolbmot sáhttet maiddá neavttašit mánáide. Sáhtá leat dan birra ahte soames čájeha prososiála láhttema, dahje ahte das čielgasit váilu dát sosiála gelbbolašvuohta. Heivet sisdoalu mánáid ahkái ja gelbbolašvuhtii. Erohusat sáhttet áinnas leat čielgasat, ovdamearkka dihtii okta guhte juogada earáiguin, ja okta guhte ii juogat, okta guhte veahkeha ja okta guhte jorgala sealggi ja vázzila eret sus gii dárbbáša veahki. Háleštehket mánáiguin sin áddejumiid, vásáhusaid ja jurdagiid birra manjá. Diktet sin árvvoštállat iešguđet daguid ja ákkastit ovdamearkka dihtii manne sin mielas lea juoga buorre dahje váivi.

6. Gulahallan- ja giellabargu

Gulahallan lea dehálaš áddet ja áddejuvvot

Bidjat iežas rájaid čájehettiin «bisán» gieđain dahje dadjat ii dahje bissehít jus dáhpáhuvvá juoga masa mánná ii liiko, lea dehálaš gulahallangálga mánáidgárdeárgabeaivis. Lea maiddá lea dehálaš dulkot earáid signálaid áddet dan mii lea sávahahtti dahje dohkálaš láhtten, dahje mii rihkku mánáid rájaid. Bargit dorjot máná go son geahččaladdá beaivválaš dilálašvuodain. Veahket máná gulahallat iežas dovdduiguin ja jurdagiiguin, mitalit iežas sávaldagaid ja dárbbuid birra ja dulkot earáid dovdduid, sávaldagaid ja áigumušaid. Dása dárbbášit mánát áiggi geahččaladdat ja vásihit iešguđet dilálašvuodaid mángii áiggi badjel.

Giella lea dehálaš gulahallat

Vai birge bures ovtastaladettiin earáiguin, de lea dehálaš máhttit giella. Mánát geat eai gulahala bures njálmmá-

laččat, sáhttet badjelgehččojuvvot ovtasdoaimmamis eará mánáiguin. Váilevaš verbálalaš gulahallan sáhtta maiddá lea sivvan riidduide. Ovdamearkka dihtii sáhtta mánná geas lea eará eatnigiella go dárogiella, duššástuvvat go ii áddejuvvo, ii ge leat eahpedábálaš ahte guovttejáhkaš gii ii máhte bidjat vuos sániid iežas dárbbuide ja sávaldagaide, muhtun áigodagas hušku, hoigá dahje gáská go duššástuvvá dahje suhtá. Bargat aktiivvalaččat ja systemáhtalaččat gielain mánáidgárddis lea danne buorre strategiija hábmet oktavuodaid ja olahit njuovžilis ja positiivvalaš ovtasdoaimmama mánáid gaskas ovtastallamis ja stoahkamis. Dát lea dehálaš oassi beaivválaš ovtasdoaimmamis. Dasa lassin sáhttet bargit láchit dili ságastallamiidda smávva mánnájoavkkuin gosa buot mánát besset searvat, ja gos buohkat oidnojit ja gullojit.

*Stoahkan lea dárbbášlaš
olbmo eallimis.*

Thomas Aquinas

7. Mánáid ovttasdoaibman stoagadettiin

Stuorra oassi mánáidgárdebeaivvis lea stoahkan

Mánáidgárdi galgá váikkuhit buori mánnávuhtii attedettiin mánáide vejolašvuoda stoahkat vai loavttášedje. Stoahkan lea eallima ja oahppama vuodđovuohki. Mánát sáhttet searvat stoahkamii iluin ja beroštumiin. Stoahkalas mánná sáhttá earuhit stoahkama eará doaimmain ja dulkot stoahkansignálaid. Mánát geat stohket, máhttet lotkkodit, viibmat ja suohtastallat okto dahje ovttas earáiguin. Stoahkan lea humora ja ilu gáldu, ja iešguđet stoahkanvugiid bokte ožžot mánát vejolašvuoda čájehit ja dovdat ahte iežas vásáhusmáilbmi gusto. Konstruktiivalaš, sosiála ovdáneapmi dáhpáhuuvvá oktavuodain mas ulbmilin lea dásseárvu oassálastiid gaskkas nugo stoahkamis galgá leat.

Mánát ovdánahttet stoahkangelbbolašvuoda

Mánát galget máhtestuvvat gálggaid sihke beassat searvat stoahkamii ja bisuhit dan. Mánáidstoahkamát sáhttet leat váddásat, ja muhtun stohkosat gáibidit hájráneami ja hájrehallama. Olu mánát ohppet dárkkodettiin earáid go stohket, ja dása fertejit oážžut áiggi ja saji dahkat. Veahkehan dihtii mánáid ovdánahttit buori stoahkangelbbolašvuoda, de fertejit bargit leat das gos mánát stohket. Ollesolbmot dárkot stoahkama ja smihttet das maid vásihit. Lea dehálaš atnit ovttasdoaibmama stoahkamis čalmmis ja fuomášit mo dát. Ollesolbmot smihttet das mo ieža vejolaččat sáhttet dahje berrejit buoremusat veahkehit.

Mánát háliidit áinnas ollesolbmuid mielde stohkosii

Mánát bivdet ollesolbmuid fuomášumi go stohket. – Geahča munnje! huiká mánná go sukkádettiin sukkámanná hui bajás, dahje go olles leavttuin čierastit. Dalle lea justa dat maid mánná dáhttu: ahte ollesolmmoš oaidná ja duođašta su. Buohtalasat dainna ahte mánát ángiruššet ja golahit áiggi ovttas stoagadettiin, de háliidit sii muhtumin ollesolbmuid mielde stohkosii. Go ollesolmmoš lea mielde

stohkosis, de ollesolbmo ja máná oktavuoha báidná symmetriija mii lea earálágan go muđui beaivválaš dilis. Mánná sáhttá stivret ovttasdoaibmama iežas spontána, stoahkalas árvalusaid vuodul ja nu vásihit iežas dáhttu sihke mearridit ja muitalit jurdagiid, fantasiija ja dovdduid. Seammás vásiha mánná dalle ahte ollesolmmoš heiveha iežas ja árvvusatná su áigumušaid. Mánná sáhttá dán ovttasdoaibmamis nannet iežas stoahkangelbbolašvuoda. Humor ja oktasaš ilu vásáhus veahkeha nannet ollesolbmo ja máná oktavuoda ja váikkuha loaktimii mánáidgárddis.

Soames mánát rahčet searvat stoahkamii

Soames mánát eai searvva lunddolaččat stoahkamii, ja muhtumat báhcet stoahkasearvevuoda olggobeallái mánáidgárddis. Sáhttet leat iešguđet ja mohkkás sivat dasa. Mánát bohtet mánáidgárdái iešguđet vásáhusáiguin, ii ge mánáidgárdi dáidde doaibmat doarvái bures oktasašarenán oaidnit buot dáid iešguđetláganvuodaid. Sosiála gelbbolašvuoha lea eaktun searvat stoahkamii, ja muhtun mánát eai hálldaš sosiála gálggaid, maid stoagus gáibida, doarvái bures buot dilálašvuodain. Mánná sáhttá ovdamearkka dihtii báhcet stohkosa olggobeallái go ii ádde gulahallama mii lea dan stohkosis. Earát, geat hálldašit dáid gálggaid bures, sáhttet šaddat sii geat bidjet eavttuid stohkosii, ja jođihit dan. Soames mánát jeavddalaččat olgguštuvvojit dahje badjelgehččojuvvojit stohkosis. Eará mánát fas hui dávjá dahje álo ožžot rollastohkosis passiivva rollaid, ovdamearkka dihtii leat mánná dahje beana. Lea bargiid ovddasvástáduš veahkehit láchit stoahkamiid nu ahte stoahkan lea eanemus lági mielde fátmasteaddji, ja vai negatiivvalaš doaibmanvierut eai ciekka.

Soames mánát

dárbbášit ollesolbmo doarjaga stoahkamis

Eanaš mánát stohket stuorra iluin mánáidgárddis, muhto soames mánát dárbbášit bargiid veahki ja doarjaga vai besset mielde stoahkamii. Dákkár dilis sáhttá

*Stohken jurdagiin. Dainna mun buoremusat stohken.
Mus ii lean eará geainna stoahkat.*

Lars Saabye Christensen

ollesolmmoš veahkehit. Seammás lea dehálaš ahte son vuordá veahá ja árvvoštallá dili nu ahte buorredáhtolaš doarjja ii botke dahje muosehuhte stohkosa. Ollesolmmoš searvá stoahkamii máná eavttuid vuodul. Son lea doarjjan ja veahkeha máná nu ahte sáhtá hálddašit iešguđet stoahkandilálašvuodaid. Ovdamearkka dihtii sáhtá mánná dárbbasit veahki dulkot stoahkama eará oassálastiid signálaid, áddet mii dáhpáhuvvá ja oážžut ollislaš gova stohkosis. Ollesolmmoš sáhtá maiddá veahkehit máná gulahallat máná jurdagiiguin, oaiviliiguin, sávaldagain ja áigumušaiguin vai mánná šattašii aktiivvalaš oassálastin stohkosis. Vásáhusat sáhttet veahkehit máná nannet iežas stoahkangelbbolašvuoda.

Mánáin sáhtá leat dárbu ođđa impulssaide stoahkamis

Bargit geat leat mielde stohkosa álggus, sáhttet addit ođđa impulssaid, movttiidahttit ja váikkuhit variašuvdnii stohkosis. Sii sáhttet veahkehit ovttaja guovttejahkásaččaid oahpásmuvvat rollastohkosa elemeanttaide «dahkaluttadettiin». Ollesolbmot sáhttet oahpásmuhttit boarrásat mánáid ođđa stohkosiidda, ovdamearkka dihtii stohkosiidda, main leat njuolggadusat, dahje eará oktasašstohkosiidda mat sáhttet fátmastit eanet mánáid. Sii sáhttet maiddá evttohit ođđa stoahkanfáttáid. Válde

áinnas vuolggasaji oktasaš vásáhusain nugo eanadállo- mátkkis, stállomáidnasis, jungelelliid filmmas dahje juostá mas mánát beroštit. Oza rusttegiid, áinnas ovtta mánáiguin, ja bija dáid nu ahte oidnojit ja leat olámuttus. Heivehala stoahkansaji. Ollesolbmot sáhttet áinnas leat mielde stoahkama álggus mánáid eavttuid vuodul ja dasto geassádit das.

Mánát sáhttet loaktit smávva stoahkanjoavkkuin

Soames mánát vásihit ahte mánáidgárdestoagus, mas leat olu mánát mielde juogo olgun dahje siste, lea riiddjái, kahtalaš dahje dasa lea váttis beassat mielde. Dalle sáhtá leat ávkkálaš ahte bargit veahkehit hábmet birra ja rámma stohkosii. Ollesolmmoš sáhtá álggahit stohkosa sierra, jaskes sajis ovtta mottiin mánáin. Go moaddásat stohket, de lea álkit mánáide áddet oktavuodaid stohkosis ja čuovvut stoahkanfáttá. Stoahkanjoavku addá ollislaš gova, málle ja oadjebasvuoda (E.B. Ruud 2010). Ollesolmmoš oážžu buori várdosa stohkosis ja sáhtá ráfis dárkot mánáid ovttasdoaimbama ja dasto vejolaččat veahkehit ulbmillaččat. Dákkár joavkkut berrejit bistit muhtun áigge vai mánát oahpásmuvvet guhtet guoibmaseaset, huksejit oktavuodaid ja vásihit oassálastedettiin buori stoahkamii. Bargit sáhttet láchit dili stohkosii osso-

dagaid rastá vai mánát, geat muđui eai deaivvat, besset stoahkat ovttas. Ovdamearkka dihtii sáhtta mánáide, geain lea seamma eatnigiella, leat buorre go stohket ovttas.

Mánát sáhttet ádestallat modeallaid

Bargit sáhttet veahkehit mánáid go ieža leat buorit rolla-modeallat iešguđet stohkosiin ja čájehettiin buriid láhttenvieruid. Sii sáhttet čájehit mo mánát sáhttet jearrat searvat stohkosii, mo vuoruid mielde stoahkat, mo šiehtadallat rollan ja hálddašit riidduid ulbmillaččat. Seammás sáhtta ollesolmmoš bidjat sániid siskkáldas proseassaide ovdal go dahká maidege, vai dili dulkon ja árvvoštallan bohtá čielgasit ovdan mánáide. Hálli modealla diktá mánáid oassálastit jurdagiidda ja jurddašemiide. Mánát sáhttet oahppat modeallas ja geahččaladdat ja gieđahallat iešguđet láhttenvugiid. Bargit ieža čájehit fáttmasteaddji láhttema. Sii čájehit ovdamearkka dihtii mo šiehtadallat das ahte juohkehaš mearrida veahá dahje mo juogadit duhkorasaid. Ollesolbmot fertejit čájehit ahte sii oidnet mánáid go máhtestuvvet iešguđet sosiála gálggaid stohkosis. Sii duodaštit mánáid ja nannejit positiivvalaš ovttasdoaimbama sin gaskkas kommenteredettiin ja čalmmustahdedettiin dan. Ná sáhttet mánát šaddat modeallan guhtet guoibmáseaset. Ná sáhttet mánát ja ollesolbmot ovttas geahččaladdat, hukset ja ásahtit málliid mat doibmet áiggi mielde.

Muhtumin čuožžilit beroštupmeriidut mánáid gaskkas stoagadettiin

Sáhttet čuožžilit riiddut go ovdamearkka dihtii guokte máná háliideaba stoahkat seamma duhkorasain, dahje jus mánnájoavkkut háliidit stoahkat dihto sajis oktanaga. Mánát váldet posišuvnnaid maiddá stoahkamis. Bargit čuvvot mielde ja váldet signálaid duodalažžan. Mánát sáhttet ieža rahčat árvvoštallat mo sii leat earáid mielas, ja dan dahket stoahkamis. Sáhtta maiddá muhtumin leat váttis mánáide oaidnit siva ja váikkuhusa oktavuoda ovttasdoaimmadettiin earáiguin. Ollesolbmot sáhttet veahkehit sin áddet dan mii dáhpuhuvvá, ja bagadit sin dihto diliin. Sii sáhttet veahkehit soabadit ja gávdnat kompromissaid. Dát sáhtta leat áigeguovdii dalle jus mánná olgguštuvvo stoahkamis. Mánná oaidná váikkuhusaid, muhto ii dáidde ieš áddet manne ii beasa mielde. Ollesolmmoš fas lea oaidnán ahte dát mánná lea stivren stoahkama, ja eará mánát leat dolkan dasa ahte muhtun mearrida sin badjel. Lea dehálaš ahte ollesolmmoš áimmahuššá máná guhte lea váivvis go vásiha olggušteami. Son sáhtta mánás jearrat leat go das čovdosat. Ovttas sáhttiba háleštit vejolaš čovdosiid ja árvvoštallat daid. Vejolaččat sáhtta ollesolmmoš fállat veahkehit máná stohkosis nu ahte ii mearrit nu olu. Go ollesolmmoš gulahallá rahpasit, lea konkrehta ja veahkeha, de bagada son máná ulbmillaččat ja oadjebas láchkai.

Evttohusat smiehtamušaide ja ovttasbargui

- A. Juogadehket vásáhusaid main dii lehpet veahkehan positiivvalaččat mánáid stoahkama sin premissaid vuodul, ja digaštallet mat leat ollesolbmuid buorit árvalusaid dovdomearkkat mánáid stohkosis.
- Á. Háleštehket ovttas das mo mánáidgárdi sáhtta láchit dili stoahkamii smávva joavkkuin, digaštallet mo dan sáhttibehtet olahit.

8. Mánáidgárddi ja ruovttu ovttasbargu

Ovttasbargu máná ruovttuin galgá doaimma vuodđun

Buot das maid mánáidgárddi dahká, galgá máná buoremus leat vuodđun, ja lagaš ovttasbargu ruovttuin lea dehálaš doarjut máná ovdáneami. Mánáidgárddi ja ruovttu oktavuoda vuodđun galgá leat rabasvuohta ja dásseárvu. Bargiin lea ovddasvástádus ovttasbargat buot váhnemiiguin nu, ahte váhnemat vásihit iežaset oidnojuvvon, gullojuvvon ja fátmmastuvvon. Lea dehálaš váhnemiidda ahte bargit beroštit sin mánáin ja leat oassálastit ja oadjebasat.

Váhnemat čuvvot máná ođđa arenái

Ovddasteddjiid ja mánáidgárdebargiid lotnolas ja liekkus gulahallan váikkuha positiivvalaččat dasa mo mánát doibmet ja loktet. Váhnemiid lagašvuohta iežaset mánáin ja máhttu su birra lea ovttasbarggu vuodđun, ja sii galget leat mielde váikkuheamen árgabeaivái masa sin mánát oassálastet mánáidgárddis. Váhnemat ja bargit deaivvadit vuosttažettiin máná iešguđet arenás ja iešguđet oktavuodas, ja sis sáhtta leat iešguđetlágan máhttu máná birra. Goappašat beliide sáhtta lea ávkkálaš lonohallat dán máhtu. Oppalaš oaidnu ja oktasaš smiehtamuš sáhtta váikkuhit eanet ollislaš ja nyserejuvvon vásáhussii das mii lea vuodđun buori ovttasdoaimmamii mánáin.

Váhnemat ja bargit deaivvadit beaivválaččat

Beaivválaš oktavuoha ja eahpeformálalaš ságastallan máná birra ja das mii dáhpáhuvvá mánáidgárddis, lea dehálaš vuolggasadji váhnenovttasbargui. Ná oidnet váhnemat ahte bargit oidnet, beroštit ja áimmahuššet sin mánáid, ja sáhtta váikkuhit dasa ahte sii luhttet mánáidgárdái. Go váhnemat vižžet mánáideaset, de sáhttet ovdamearkka dihtii oaidnit otná doaimmaid, mánáid vásáhuseid ja mo mánáin lea leamaš. Dát lea buorre vuolggasadji váhnemiid ságastallamiidda iežaset mánáiguin dan beaivve sisdoalu birra ja mo mánáin vásihii mánáidgárdebeaivvi. Dát lea maiddái buorre vuolggasadji árvvoštallat máná loaktima ja ávkkálaš vuolggasadji jotkkolaš ovttasbargui mánáidgárddiin.

Váhnemat leat dehálaš resurssat

Bargit ja váhnemat fertejit ovttasbargat olahit fátmasteaddji ja buori psykososiála birrasa mii eastada eahpeloaktima, dorvvuhisvuođa, vealaheami ja loavkašuhhtiid. Bargit fertejit praktihkalaččat čájehit ahte sii atnet váhnemiid resursan, ja ahte sin evttohusat leat dehálaččat vai máná loavttášii. Ságastallamat ja smiehtamušat mánáidgárddi ulbmila birra, nugo dustet mánáid luohitevašvuođain ja árvvusatnemiin, ja vuodđoárvvut nugo searvevuohta, fuolla, gierdavašvuohta, mielovddasvástádus ja solidaritehta, berrejit dáhpáhuvvat jeavddalaččat ja sisttisdoallat ovdamearkkaid mánáidgárdebeaivvis. Váhnemat ja mánáidgárddi ovttasbarget miellaguoddbarggus ja váldet oktasaš ovddasvástádusa doarjut ja nannet mánáid. Váhnemat sáhttet fuobmát signálaid mánáidgárdeallima birra ja dasto buktit evttohusaid mat sáhttet váikkuhit birrasa kvalitehtii. Mánáidgárddi galgá leat arená gos váhnemat deaivvadit guhtet guoimmiset ja huksejit fierpmádaga.

Váhnemat lunddolaččat fuolastuvvet iežaset mánáin

Bargit fertejit čielgasit mitalit ahte lea lunddolaš ahte mánáin leat hástalusat ovttasdoaimmadettiin earáiguin go leat smávvamánáagis, ja ahte eanaš mánát duollet dálle sáhttet vásihit unohas dilálašvuođaid. Bávččaga dattetge váhnemiidda gullat dahje oaidnit dáhpáhusaid main mánáin olgguštuvo, hárdjuvvu dahje givssiduvvo. Lea maiddái váttis váhnemiidda vásihit ahte mánáin muhtumin, muhtun áigodagas dahje jámma hárdá, givssida dahje olggušta earáid. Bargit fertejit dalle čilget mo sii ieža láhttejit árgabeaivvis. Guovddáš áššit lea sin lagašvuohta mánáide, dárkon, ahte láhtten mii čuohcá earáide, ii dohkkehuvvo, ja ollesolbmot geat dorjot mánáid ovttasdoaimmama.

Váhnemat dárbašit dieđuid

Váhnemiid ja bargiid buorit sajáiduvvan oktavuodát álki-dahttet ja oadjudit váldit ovdan vejolaš fuolastuvvamiid dahje váttisvuođaid. Lea dehálaš ahte eahpeformálalaš ságastallamiid sisdoallu váhnemiiguin go earát leat das,

lea positiivvaláš ja eanaš lea sáhka máná vásáhusaid ja máhtestuvvama birra, maiddái sosiála máhtestuvvama birra. Jus máná lea das, de lea lunddolaš ahte olles-olbmot váldet máná mielde ságastallamii. Bargit deattuhit dan man dehálaš lea ahte váhnemat váldet oktavuoda dakkaviđe jus fuolastuvvet máná dihtii, ja sii deattuhit dan ahte mánáidgárdi maiddái jođánit dieđiha váhnemiidda. Jus máná ieš muitala ahte ii loavtte, dahje go váhnemat dahje bargit juogaman siva geažil fuolastuvvet máná dihtii dahje leat eahpesihkkarat man nu ektui, de fertejit bealit háleštit ja ovttasbargat čovdosiid ja oktasaš ulbmiliid ektui. Dákkár ságastallamat fertejit dáhpáhuvvat guovttá gaskka. Ferte leat rabas dialoga mas bargit ákkastit ja čilgejit maid dahket ja man láhkai. Deattuhehket ahte lea mánáidgárddi ovddasvástádus dán hálddašit. Háleštehket maiddái mo váhnemiid sáhhtá čuovvolit ja doarjut barggus. Dollet lagaš oktavuoda ja šiehtadehket čoahkkínčuoggáid birra.

Váhnenságastallamat leat ovttasbargoarená

Fáttát nugo *Mánáidgárddi bargu sosiála gelbbolašvuodain*, *Mánáidgárdi hábmenarenán* ja *Dovdomearkkat mánáidgárdái gos lea buorre psykososiála biras* leat dehálaččat ja leat ávkkálaččat váhnenčoahkkimiid sisdoallun. Bivdet maiddái váhnemiid evttohit fáttáid maid háliidit váldit ovdan oktasaščoahkkimiin. Dákkár čoahkkimiin ferte mánáidgárdi dasa lassin dieđihit váhnemiidda jotkkolaš, eastadeaddji barggu birra hábmet buori psykososiála mánáidgárdebirrasa. Váldet vuolggasadjin faktaid ja árgabeaimuitalusaid. Váhnemat sáhhtet dasto háleštit joavkuin áigequovdilis fáttá dahje dihto čuolmmaid birra mat gullet fáddái. Loahpahehket áinnas čoahkkáigeassi ságastallamiin plenumas. Dáidá šaddat lunddolažžan konkluderet juoidáin mainna váhnemat ja mánáidgárdi sáhhtet ovttasbargat viidáseappot, dahje šiehtadit čuovvoleami ja árvoštallama boahhte čoahkkimis.

Evttohusat smiehttamušaide ja ovttasbargui

- A. Mat leat váhnenovttasbarggu, mas lea alla kvalitehta, dovdomearkkat?
- Á. Mo sáhhtát don / sáhhtibehtet dii oktilassii addit váhnemiidda doarju dieđuid sin mánáid birra?
- B. Makkár fáttá háliidehpet dii váldit ovdan boahhte váhnenčoahkkimis?
- C. Plánehehket ja čađahehket váhnenčoahkkima mas fáddán lea ovttasdoaimman mánáidgárddis.
Árvoštallet čoahkkima ja čállet rávvagiid čuovvoleapmái ja boahhte čoahkkimii.

9. Bargiid ovttasbargu oččodit buori mánáidgárdebirrasa

Oadjebas ollesolbmot dagahit loaktima

Lotnolas rabasvuhta ja doarjja ovttasbarggus lea dehálaš bargiide. Buohkat sáhttet meaddit, eai ge buot beaivvit leat dábálaččat seamma buorit. Bisti, dohkkeheaddji láhtten dagaha oadjebasvuoda, luohitevašvuoda ja loaktima. Oktasaš vuođdomiellaguoddu das ahte buohkat prinsihpas háliidit buori nubbái sáhttá leat buorre vuolggasadji. Lea heivvolaš ovdánahttit veahkehanvieruid main bargit dorjot guhtet guoimmi-set. Dát eastada eahpesihkarvuoda ja huša ja váikkuha aktiivvalaš searvamii ja bargui. Bargit berrejit smiehttat iežaset láhttema ja ovttasdoaimmama birra ja bargat ovttas nannet bargoveaga ovttasdoaimmama kvalitehta.

Bargit leat birrasa

ja kultuvrra veahkit mánáidgárddis

Maiddá ollesolbmuid oktavuodain ja ovttasdoaimmamis lea stuorra mearkkašupmi mánáidgárddi psykososiála birrasii. Oadjebas bargit fáttmasteaddji bargobirrasis váikkuhit birrasa liekkusuhtii. Humor sáhttá leat movttideaddjin árgabeaidilis. Bargiin geat loktet barggus, lea eanet energiija. Sin loaktin njoammu earáide, ja das leat buorit váikkuhusat árgabeaidillái.

Bargit juogadit ovddasvástádusa

Oažžun dihtii buori mánáidgárdebirrasa, de lea dehálaš ahte bargit ovttasbarget bures ja váldet oktasaš ovddasvástádusa. Sii háleštit árvvuid birra maid vuodul galget doaimmat, ja digaštallet oktasaš miellaguottuid maid vuodul galget doaimmat. Ovttaskasbargi ferte leat dihtomielaš njuolggadusaid ja rutiinnaid ektui mat stivrejit beaivvi, ja smiehttat daid birra. Seammás lea buohkain persovnnalaš doaimmavejolašvuodát oktasaš rájaid siskkobealde, ja lea álo dárbu profesonála árvvoštallamii árgabeaivvis.

Rievdadusdántolaš bargit

sáhttet váikkuhit buoret kvalitehtii

Bargit smiehttet dan maid oidnet ja gullet go leat ovttas mánáiguin, háleštit ovttas das maid vásihit ja vávjet mánnájoavkkus, ja smiehttet iežaset árvvuid, miellaguottuid ja daguid birra. Go buot bargit doibmet konsekteanta oktasaš prinsihpaid vuodul, de sáhttá mánáid árgabeaivi šaddet einnostahttin, várddusin ja nu maiddá oadjebassan. Juohke áššis lea iežas áigi, ja eanaš searvevuodát rivdet dađistaga. Plánaid, rutiinnaid ja njuolggadusaid ferte dađistaga árvvoštallat ja ođasmahttit dárbbu mielde vai alla kvalitehta bisuhuvvo.

Jodiheaddji lea guovddáš oktavuodahuksejeaddji

Jodiheaddji lea mánáidgárddi ollesolbmuid ja mánáid jodiheaddji. Buot organisašuvnnain lea jodihangottis stuorra mearkkašupmi bargiid vejolašvuhtii ja moki bargat buori barggu. Jodiheaddjis lea stuorra ovddasvástádus mánáidgárddi psykososiála bargobirrasii. Dát gáibida ahte son smiehttá ja geavaha ieš gelbbolašvuoda mánáid ovdáneami, oahppama, sosialiserema, oktavuodaid ja oktavuotahuksemiid birra vuodđun hábmet buori psykososiála birrasa. Jodiheaddji ferte aktiivvalaččat váikkuhit bargui hábmet buriid oktavuodaid mánáid ja ollesolbmuid gaskii, mánáid gaskii ja ollesolbmuid gaskii, oktan váhneimiiguin. Son berre leat oidnosis ja mielde mánáid beaivvalaš bargguin ja vásáhusain nu olu go vejolaš huššas árgabeaivvis.

Jodiheaddji jodiha

mánáidgárddi ovdánahttinbarggu

Bargit leat čoavddus kvalitehtii. Hábmén dihtii buori psykososiála birrasa mánáidgárddis, de lea dehálaš ahte jodiheaddji virgáda gelbbolaš ollesolbmuid ja jodiha bisti ja guhkitáigge ovdánahttinbarggu. Bargiin lea dárbu teorehtalaš máhttui, praktihkalaš ovdamearkkaide mat duodaštit teorijja, ja iežas vásáhusaide. Jodiheaddji ieš

berre diehtit ođđa dutkamiid ja teoriijaid birra. Son addá bargiide vejolašvuoda nannet iežaset gelbbolašvuoda ja viidáseappot ovdánahttit iežaset gálggaid. Jodiheaddji doarju bargiid nu, ahte vásihit máhttestuvvama bargus. Áigi oktasaš smiehtamušaide iežaset ja mánáidgárddi geavada ektui lea dehálaš vai dađistaga sáhtta nannet barggu kvalitehta. Jodiheaddji čájeha jáhku ja luohhtevašvuoda bargiide. Seammás ferte boahit ovdan ahte sus leat čielga vuordámušat dasa ahte bargit láhttejit dohkálaččat. Njuolggadusat mearriduvvojit ja rutiinnat ásavuvvojit ovttas bargiiguin ja váhnemiiguin. Jodiheaddji ferte leat dihtomielalaš iežas rolla ektui ja čuovvolit šiehtadusaid ja njuolggadusaid.

Jodiheaddji váikkuha buori ovttasbargovuigii

Jodiheaddjis lea ovddasvástádus hábmet organisašuvdnavieruid mat leat doarvái rahpasat dasa ahte bargit sáhttet addit guhtet guoibmáseaset dieđuid mat leat bagadallama, ovttasbarggu, smiehtama ja iežas geavada rievdeamei

vuodđun. Soapmásat dárbbasit dán oktavuodas jodiheaddji doarjaga oadjut iežaset rollas. Jodiheaddji ieš fas ferte leat buorre rollamodealla. Son ferte jođánit buoridit bargiid vejolaš negatiivvalaš gulahallanvieruid. Ovttas pedagogain bagada jodiheaddji bargiid, jodiha ovttasbarggu váhnemiiguin ja čuovvola fuolastusdieđuid.

Jodiheaddjis ii leat oktoovddasvástádus

Pedagogat lea jodiheaddjái dehálaš veahkit, ja son galgá sáhttit oazžut veahki eará ásavusain jus leaš dárbu. Lagaš ovttasbargu pedagogalaš-psykologalaš bálvalusain lea dehálaš. Jus lea sáhka dihto mánáid birra, de ferte dát dáhpáhuvvat ovttas váhnemiiguin, geat galget miehtat dasa. Lea dehálaš árrat fuobmát mánáid geain leat psykososiála váttisvuodát. Mađi árabut álggahit doaibmabijuid, dađi buorebut doibmet dat. Sajáiduvvan láhttevugiid sáhtta leat váttis rievdadit, ja bargu sáhtta gáibidit hirbmaid resurssaid.

Evttohus smiehtamušaide ja ovttasbargui

- A. Maid dahká ollesolmmoš, guhte lea buorre rollamodealla, mánáidgárddis?
- Á. Makkár kvalitehtat hábmejit bargiid ovttasdoaibmama?
- B. Maid sáhttibehtet dii dahkat nannet bargoveaga ovttasbarggu?
- C. Mo sáhttet bargit dárkot guhtet guoimmiset ja addit guhtet guoibmáseaset dieđuid?

10. Gáldolistu

Bae, B.: *Gjensidige inkluderingsprosesser – muligheter i dagligdags samspill i barnehager*. Girjjis Korsvold, T. (red.) (2011): *Barndom Barnehage Inkludering*, s. 104–129. Bergen: Fagbokforlaget

Bae, B. (2009): *Å se barn som subjekter – noen konsekvenser for oppvekstarbeid*. Girjjis Mørreaunet, S.,

Glaser, V., Lillemyr, O.F. og Moen, K.H. (red.): *Inspirasjon og kvalitet i praksis – med hjerte for barnehage-feltet*. Oslo: Pedagogisk forum

Bjørnstad, E. og Pramlings Samulesson, I. (red.) (2012): *Hva betyr livet i barnehagen for barn under 3 år? En forskningsoversikt*-, Oslo, Høgskolen i Oslo og Akershus, rapport 2012, nr. 9

Bratterud, Å., Sandseter, E.B. og Seland, M. (2012): *Barns trivsel og medvirkning i barnehagen*. NTNU, Samfunnsforskning AS

Greve, A. (2007): *Vennskap mellom små barn i barnehagen*. Doktorgradsavhandling. Universitetet i Oslo, institutt for spesialpedagogikk. Oslo: Unipub

Gulbrandsen, L. og Eliassen, E. (2012): *Kvalitetsarbeid i barnehagen. Rapport fra en undersøkelse av strukturell kvalitet høsten 2012*. NOVA Rapport 2012

Lamer, K. (1997): *Om å fremme barns sosiale kompetanse. Teoriboka*. Oslo: Gyldendal

Nordahl, T. (2012): *Kvalitet i barnehager vurdert ut fra resultater fra spørreundersøkelsene. Kap. 6 i Barnehagen som læringsmiljø og dannelsesarena. En artikkelsamling om forsknings og utviklingsarbeid i 17 barnehager i Hedmark*. Sunnevåg, A.K. (red.) Høgskolen i Hedmark. Oppdragsrapport 9-2012

Måhtodepartemeanta (2011): *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*

Raundalen, M. og Schultz, J.H. (2011): *Barn av virkeligheten, Læring for livet*. Oslo: Universitetsforlaget

Ruud, E.B. (2010): *Jeg vil også være med! Lekens betydning for barns trivsel og sosiale læring i barnehagen*. Oslo: Cappelen akademiske forlag

Sigsgaard, E. (2008): *Kjeft mindre*, Oslo: Cappelen akademisk forlag

Øksnes, M. (2010): *Lekens flertydighet*. Oslo: Cappelen akademisk forlag

Østrem, S. (2008): *Barns subjektivitet og likeverd. Et bidrag til diskusjon om barnehagens pedagogiske innhold og etiske forankring*. Doktoravhandling. Teologisk fakultet. Universitetet i Oslo

Poastačujuhus:
Utdanningsdirektoratet
Postboks 9359 Grønland
0135 Oslo

Galledančujuhus:
Schweigaards gate 15 B
0191 OSLO

Telefovdna 23 30 12 00
Telefáksa 23 30 12 99
www.utdanningsdirektoratet.no